

תקשורת אנושית בעת העתיקה

ההשתקפות וההקשרים בתצוגות המוזיאון לארכיאולוגיה

דרור סגל*

תקשורת אנושית, החלה במקביל להופעתו הראשונה של המין האנושי, בראשית התקופה הפרהיסטורית. למעשה עם ראשית פעולות הצייד והחיים האנושיים המאורגנים, החלה התקשורת בין בני אדם. תחילה באמצעות תנועות וסימנים מוסכמים והתפתחות של שפה בסיסית שהלכה והשתכללה. התקשורת הפרהיסטורית נעזרה גם בקולות, כלי הקשה, לפידים ואש וכן בהקמת מבנים וציורי קיר רבי משמעות.

מתקופות אלה מוצגים באולם האזורי, פריטים פרהיסטוריים רבים, עשויים צור, בזלת וחרס. לא ניתן ליצור כלים כה מורכבים, ללא תקשורת אנושית מפותחת, לרבות קשרי מסחר. במוזיאון מוצגים המתארים גם כלי נגינה שהעבירו מסרים בחגים, טקסים ואירועים אחרים. בעיקר השתמשו בתופים וכלי הקשה ונשיפה אחרים.

בתקופות ההיסטוריות, הלכה התקשורת והשתכללה. השפה מתפתחת, המבנים, הכלים ושיטות העבודה, הצייד והחקלאות. נוצרת גם מסורת וידע מצטבר העובר מדור לדור. מסרים הועברו גם באמצעות צלמיות, פסלים, ציורים ואפילו פרטים ספציפיים על פסל או פריט ארכיטקטוני במבנה. כך שידרו עוצמה או מסר באמצעות צלמית האל, תבליט אריה, הגורגונה/מדוזה על גג המבנה, או מטפחת בידו של מזניק הסוסים בהיפודרום, כפי שתואר על מכסה ארון קבורה בחצר המוזיאון: "רוצה לומר: "זה איש חשוב המזניק את התחרויות הרשמיות מטעם הקיסר והמושל". תרומה מכרעת לשימור הידע והעברתו בתקשורת ברורה ואחידה, נוספה באמצעות המצאת הכתב, על כל צורותיו. הכתב אפשר לשמר את הידע, ולהעביר אינפורמציה באמצעות מכתבים ואגרות, כתובות הקדשה, ציון וסימון גיאוגרפי, הנצחה והאדרה של שליטים ואימפריות. במוזיאון מוצגות כתובות רבות, שנחרתו על סוגי אבן שונים, חרס, פסיפסים, מטבעות ועוד. הכתובות נכתבו בשפות שונות: יוונית, לטינית, עברית, ערבית וארמית. מדובר בכתובות הקדשה וציון אימפריאלי דוגמת כתובת הלגיון השישי של אדריאנוס, אבני מיל רומיות, כתובות מקומיות על מבנים ומצבות קבורה. אבני המיל מסמלות גם תקשורת פונקציונאלית בסימון דרכים מקשרות וציון מרחקים גיאוגרפיים. הכתב ממשיך לספק לנו אינפורמציה תקשורתית עד ימינו, ומספר לנו על שיפוץ בית המרחץ למצורעים בבית שאן הרומית, על כך שבתל עמל ישבו יהודים לפני שלושת אלפים שנה, מי בנה את מבני הכנסייה או בית הכנסת

מוזיאון לארכיאולוגיה אזורית וים-תיכונית MUSEUM OF REGIONAL & MEDITERRANEAN ARCHAEOLOGY

בתקופה הביזנטית, איזה ישובים היו בתקופה הביזנטית ומה שמותיהם המקוריים, מתי שלט הקיסר הרומי או המושל, המופיע על מטבעות וכדומה.

שרות הדואר הלך והתפתח בעיקר עם ראשית היווצרותן של אימפריות גדולות שערכו מסעות כיבושים נרחבים. תחילה הועברו מסרים בעל פה או כתובים על לוחות חרס. (מכתבי אל עמרנה למשל שנכתבו בארץ כנען, במאה ה-14 לפנה"ס בכתב יתדות בשפה האכדית ונתגלו במצרים). עם הזמן הפכו למכתבים של ממש, הכתובים על פפירוס, כלף עור ולבסוף נייר נכתבים, כפי שאנו מכירים כיום. המסרים והאינפורמציה עברו תחילה על ידי רצים רגליים שחצו הרים וגבעות, בדומה לרץ המפורסם מקרב מרתון. המסרים עברו גם ברכיבה על סוסים, במרכבות, באוניות ובכל אמצעי אחר, לרבות יחידות צבא, שיירות של מסחר ומסעות עליה לרגל והגירה מסיבות דתיות וכלכליות. אוניית מסחר וכדי חרס שהובלו כך בים מתוארת בתמונה של פסיפס מצפון אפריקה, באולם האזורי. בימי השלום של האימפריה הרומית, שכללו מאוד את הדרכים המקשרות בכל רחבי האימפריה. בהדרגה נסעו בהן גם מרכבות דואר אשר זה היה יעודן היחיד.

במוזיאון מוצגים רבים, בהם מתוארים רצים, **סוסים** ומרכבות. הם מתוארים בציורים על כלי חרס צבעוניים, בתבליטים וכצלמיות. תקשורת ומסרים עברה גם בהשאת משואות, בין נקודות טופוגרפיות בולטות, שמהן שמרו על קשר עיין, או באמצעות עשן מיתמר ואפילו מראות. במקביל, החל גם שימוש ביוני דואר. במוזיאון מספר צלמיות חרס ותאור על פסיפסים, של **יונים** ובעלי כנף דומים. אנו מכירים את הציטוט על נוח: ("וישלח נח את היונה מאתו.... ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה-זית טרף בפיה וידע נח כי קלו המים מעל הארץ" (בראשית פרק ח, פסוק יא). הראשונים שהשתמשו כנראה, ביוני דואר, היו הפניקים באוניותיהם ואחריהם היוונים שהכריזו על המשחקים האולימפיים ועל הניצחונות בקרב. בתקופה הרומאית גודלו היונים בשוכים גדולים. אחריהם נפוצו יוני הדואר בכל רחבי העולם, בעיקר בימי הביניים ועד להמצאת כלי התקשורת המודרניים. גם אנשי מחתרת ניל"י, עדיין עשו בהן שימוש ואף בצה"ל הוקמה יחידת יוני דואר.

במוזיאון מוצג האל היווני הרמס המתואר על כלי חרס אדום דמויות וכן ראש הרמס עשוי שיש. הרמס היה אל הדואר והשליחויות. בין השאר מתואר עם אטריבוט מאפיין של סנדלים מכונפות. פסלים של האל הוצבו גם בתחומי נחלות וטריטוריות של פוליס, כמסמנות תחום וגבול שליטה ושייכות על האזור. אם תרצו: "תחום המועצה האזורית בימינו".

TELEFAX טלפקס: 046581630 TEL טל: 046586352 GAN-HASHLOSHA גן השלושה 10803

E mail: mus@gan3.co.il

WebPage: www.gan3.co.il

מוזיאון לארכיאולוגיה אזורית וים-תיכונית MUSEUM OF REGIONAL & MEDITERRANEAN ARCHAEOLOGY

הרומאים פתחו רשת ענפה של מסחר במגוון רחב של סחורות ומטענים. בין השאר סחרו וייבאו לכל רחבי האימפריה, אבני שיש וגרנית, בשלל צבעים וצורות. המסחר התנהל ברמת תקשורת גבוהה מאוד, בדומה למסחר המודרני. עם הזמנת כמויות, מידות וסגנונות של פריטים לבנייה ממחצבות רחוקות, אל אתרים בקצה השני של האימפריה, תוך שימוש בהובלה, מחסני ביניים וסוחרים ואומנים כפי שמקובל בימינו. זאת הרבה לפני המצאת הטלפון, הפקס ודואר המחשבים. אפשר לראות במוזיאון פריטי שיש בצבעים שונים, שיובאו לארץ ישראל ממחצבות באסיה הקטנה, יוון, איטליה וצפון אפריקה.

המצאת הדפוס ולאחר מכן הטלפון, המטוס, המכונית ושאר אמצעי וכלי התקשורת המודרנית, שינו לחלוטין את אופי התקשורת ובעיקר את המרחק והזמן בו עוברת התקשורת מנקודה לנקודה עד שהפכנו כיום לכפר גלובאלי אחד.

כלי ייחודי

כלי חרס ייחודי לשתית יין (קנטרוס). הכלי יווני אטי בסגנון שחורי הדמויות. מתוארך למאה החמישית לפנה"ס, לתקופה הקלאסית.

הכלי כולו מסמל ומשדר תקשורת בין אישית וחברתית. מבחינה פונקציונאלית, שמש לשתית יין במשתאות, אירוע חברתי תקשורתי בפני עצמו. על הכלי מתואר סאטיר שהוא דמות מיתולוגית חצי אדם חצי חיה. מתקשר להילולות ומשתאות ביערות. נחשב גם לבעל יצרים התוקף גם נשים אנושיות ומיתולוגיות. בצד השני מנאדה. בפועל רואים זוג הניצב בצמוד אבל גב אל גב. האם הם מתביישים כי רק הכירו? או שהם במריבה זוגית? אולי היא מסתתרת ממנו? פניה מעט מודאגים? או שהם מחפשים משהו או מסתתרים מפני משהו ולכן כל אחד מביט 180 מעלות בכיוון הנגדי? הכלי המוזר והייחודי משדר תקשורת בין אישית על כל גווניה.

*מנהל ואוצר המוזיאון לארכיאולוגיה, עקבות בעמק- גן השלושה.